

Agritechbedrijf
Lely denkt met
een machine
de oplossing te
hebben voor
stikstof. Maar
er is twijfel

1948

Geschiedenis
Opgericht door broers

Lely is in 1948 in Maassluis opgericht door de broers Cornelis en Arij van der Lely.

Zij ontwikkelden een zogenoemde harkkeerder: een apparaat met een paar 'harkwielen' waarmee gras en hooi bijeengeharkt kunnen worden.

In decennia daarna volgen nog veel meer landbouwnovaties, zoals kunstmeststrooiers.

1968

In 1968 beleeft het bedrijf een internationale doorbraak met de 'robotkoepeg': een apparaat dat de grond egaliseert en zaaiklaar maakt.

1989

De tweede generatie treedt veertig jaar na oprichting aan: in 1989 neemt Olaf van der Lely, zoon van Cornelis, de dagelijkse leiding bij het concern over.

2004

Lely blijft maar groeien. De automatische melkmachines die het in de jaren negentig introduceert, doen het internationaal goed.

2020

In 2004 neemt de broer van Olaf, Alexander, de leiding over. Hij zal zestien jaar aanblijven. In 2020 doet de familie Van der Lely een stapje terug.

Alexander wordt voorzitter van de raad van commissarissen, André van Troost wordt topman.

Op zijn melkveebedrijf met tweehonderd koeien gebruikt boer **Ad van den Berg** uit het Zuid-Hollandse Bleskensgraaf de 'Sphere'. Dat is de machine van Lely die stikstofemissies moet reduceren.

FOTO WERRY CRONE/PHILIP HOOGE

AMMONIAK

Lely adviseert: onze machine lost het stikstofprobleem op

Agri-techbedrijf Lely claimt een machine te hebben die het stikstofprobleem bij melkveehouders oplost. De lobby draait volop. Wetenschappers hebben hun twijfels.

Door onze redacteurs **Milo van Bokkum** en **Martin Kuiper**

De wondermachine bestaat - als je Spar-topman John van der Ent moet geloven. Tijdens een rondetafelgesprek op een evenement van agrotechbedrijf Lely in Maassluis, eind juni, vertelt hij dat het kabinet 3 miljard euro moet uitgeven om voor elke melkveehouder in Nederland een machine te kopen die van koeienpoep en plas kunstmest maakt en de stikstofuitstoot met 70 procent verlaagt.

De zaal moet er een beetje om grinniken. Van der Ent is uitgenodigd om op het podium mee te praten over de toekomst van de landbouw, net als minister van Landbouw Henk Staghouwer (Christen-Unie). In de zaal is ook de koning aanwezig. Volgens Van der Ent kan met de hypermoderne 'Lely Sphere' de stikstofcrisis in één klap worden opgelost.

Staghouwer is niet helemaal overtuigd. Volgens hem hebben innovaties in de landbouw niet altijd opgeleverd wat ze beloofden, zegt hij op het symposium na afloop van het panelgesprek. Innovatie, zegt hij, is niet de heilige graal.

Lely bracht de afgelopen maanden de Sphere gelikt onder de aandacht. Het bedrijf plaatste in kranten open brieven aan minister Christianne van der Wal (Natuur en Stikstof, VVD). In het *AD* en *Trouw* verschenen reportages over een tevreden boer die het apparaat gebruikt. Koning Willem-Alexander, minister Van der Wal en verschillende Kamerleden bezochten het bedrijf recent.

Theo Henrar, voorzitter van de industriële brancheorganisatie FME, noemt de innovaties van Lely geregeld in interviews en speeches en prijst de apparaten als innovatief. Ze zorgen voor een enorme stikstofreductie en zijn goedkoper. „dan het uitkomen en het saneren van boeren”, zei hij in november 2021 in een speech. In februari bezochten Henrar en Ingrid Thijsen, voorzitter van werkgeversorganisatie VNO-NCW, het bedrijf in Maassluis.

Lely maakte vorige week bekend met de Rabobank en zuivelbedrijf FrieslandCampina 96 boeren tegen een lagere prijs aan het apparaat te helpen. De machines kosten normaal gesproken zo'n anderhalve ton per stuk en kunnen voorkomen dat

Zo geef je de boeren valse hoop

Jan Willem Erisman
hoogleraar milieue

het mes in de veestapel gaat, volgens Lely-topman André van Troost. Diens stokpaardje: in tegenstelling tot wat het kabinet van plan is, niet de veestapel „halveren, maar innoveren”. Dat biedt volgens hem de oplossing voor de stikstofproblemen. Het bedrijf, dat vooral boeren als klant heeft, is naar eigen zeggen enorm „geschrokken” van de kabinetsplannen.

Biedt innovatie écht een uitweg in de stikstofcrisis, of is Lely te optimistisch?

Niet zomaar een boer

De bekendste gebruiker van de mestmachine is boer Ad van den Berg uit het Zuid-Hollandse Bleskensgraaf. Hij heeft talloze journalisten, Kamerleden en ministers op bezoek gehad. Op zijn melkveebedrijf Nescio, met tweehonderd koeien, hebben ze allemaal een relatief schone stalvloer gezien.

De urine zakt door de stalvloer direct naar beneden, in een speciale ruimte. Een robot veegt de poep naar een andere ruimte. Door die twee direct van elkaar te scheiden, voorkomt ammoniakvorming. Vervolgens zuigt een systeem de

stallucht af en zet de uitwerpselen om in vloeibare kunstmest. „De Nederlandse landbouw is de modernste ter wereld”, zei Van den Berg tegen het *AD*.

Van den Berg is niet zomaar een boer. Hij is de broer van de uitvinder van de melkrobot van Lely, en test op zijn boerderij regelmatig nieuwe producten van het bedrijf. Dat concern, in 1948 opgericht door twee broers, groeide de afgelopen decennia uit tot een wereldwijd opererend agrotechbedrijf (omzet in 2021 611 miljoen euro, 2.100 werknemers). Het is vooral bekend van zijn volautomatische melkmachines, de belangrijkste pijler onder de omzet. In de maakindustrie staat Lely bekend als een Hollands succesverhaal dat veel geld in onderzoek stopt.

Trots van het bedrijf is de 'Lely-campus', een onderzoekslocatie gevestigd in een modern glazen gebouw aan de A20 in Maassluis.

Oprichtersfamilie Van der Lely is nog steeds aandeelhouder, maar de dagelijkse leiding van het bedrijf is in handen van André van Troost (tevens een van de bestuurders bij brancheorganisatie FME).

Die ziet een grote rol voor zijn bedrijf in de stikstofcrisis. De stikstofuitstoot moet, volgens het coalitieakkoord van Rutte IV, in 2030 met de helft zijn teruggedrongen ten opzichte van 2019. Op een kaartje dat minister Van der Wal vorige maand publiceerde, bleek dat rond kwetsbare natuurgebieden amper nog landbouw kan bestaan. Boeren vrezen dat ze op grote schaal worden uitgekocht of - nog erger - onteigend.

Volgens Lely is dat helemaal niet nodig. Via innovaties als de Sphere kan de crisis, aldus het bedrijf zelf, voor een belangrijk deel opgelost worden. Via de stikstofaanpak wil het kabinet „de grond van boeren hebben”, mailt public affairs manager Frank van Ooijen in april naar *NRC*. „Dat is de verborgen agenda.”

Lobby voor subsidie

Het verhaal van Lely valt goed bij boeren. Sjaak van der Tak, voorzitter van boerenorganisatie LTO, noemt de Sphere in interviews expliciet als alternatief voor de kabinetsplannen. Het plan met de Rabobank en FrieslandCampina, waarbij 96 boeren goedkopere mestapparaten konden krijgen, zat binnen twee uur aan het maximale aantal inschrijvingen.

Ondertussen lobbyt Lely in Den Haag voor subsidie die de aanschaf van het mestapparaat makkelijker maakt voor boeren. Dat is logisch, volgens Lely: uit onafhankelijke tests blijkt dat het apparaat de ammoniakuitstoot van stallen met 70 procent verlaagt, en die van het hele boerenbedrijf met zo'n 33 procent. Voor een boer is het vaak te duur om een Sphere te kopen - en er komen ook nog eens onderhoudskosten bij kijken. Pas een tiental boeren heeft het apparaat op het erf staan.

Volgens deskundigen ziet de Sphere er als uitvindingsgoed uit. „Dit is een goed doordacht systeem”, zegt Jan Willem Erisman, hoogleraar milieue en duurzaamheid aan de Universiteit Leiden. Volgens

WNF Kritiek

Het Wereld Natuur Fonds (WNF) heeft vrijdag in een open brief aan de Rabobank indirect kritiek geuit op de plannen om met Lely en FrieslandCampina Spheres goedkoper aan te bieden. Volgens de natuurorganisatie zullen „apparaten die claimen de ammoniakuitstoot te verminderen niet [...] bijdragen aan de oplossing voor alle andere uitdagingen die nu even urgent en noodzakelijk zijn”. Hierin investeren leidt bij boeren tot schijnzekerheid, aldus het WNF.

De brief is opvallend omdat de Rabobank en het WNF officieel samenwerken om de landbouw te verduurzamen. Sinds 2011 praten de partijen regelmatig, iets wat volgens het WNF „constructief” verloopt. Onlangs onthulde NRC dat er binnen de Rabobank discussie is over de terughoudendheid waarmee de bank duurzaam boeren financiert.

hem hebben veel eerdere innovaties - zoals luchtwassers, die de lucht in stallen filteren voordat die over het boerenland wordt uitgeblazen - niet het beloofde resultaat gebracht. Dit blijkt ook uit wetenschappelijke studies. Maar de Sphere moet op z'n eigen merites beoordeeld worden, zegt Erisman.

Maar de hoogleraar is kritisch op de perspectieven die Lely schetst. Het hoge reductiepercentage waarmee Lely pronkt, is een „voorlopige meting” die alleen geldt voor de stallen, zegt Erisman. En de tests zijn maar bij een klein groepje boeren uitgevoerd. Om er zeker van te zijn dat een apparaat werkt, moet langere tijd op verschillende plekken in het land in meer stallen gemeten worden. Zolang dat niet is gebeurd, zegt Erisman, is het „levensgevaarlijk” een investering van anderhalve ton te doen, omdat onduidelijk is wat het precies oplevert.

De problemen in de landbouw betreffen niet uitsluitend stikstof, maar ook zaken als klimaatproblemen en waterkwaliteit. Volgens Raoul Beunen, universitair hoofddocent aan de Open Universiteit, kleeft er een risico aan het eenzijdig focussen op ammoniakreductie - zoals bij technische oplossingen als de Sphere het geval is. „Het Planbureau voor de Leefomgeving heeft er al op gewezen dat de veestapel reduceren voor het oplossen van het klimaatprobleem wellicht nog belangrijker is dan voor de stikstofcrisis.”

Anders gezegd: als je als boer uitsluitend extra investeert in stikstofreductie, kan dat over tien jaar verloren geld zijn omdat dan alsnog besloten kan worden de veestapel te krimpen ten behoeve van het klimaat. Erisman: „Zo geef je de boeren valse hoop.”

Erisman kreeg ook een rondleiding in Bleskensgraaf. Later werd hij door medewerkers van Lely benaderd omdat hij zich in media kritisch uitte over de technologische opties om ammoniak te verminderen.

„Ze vonden dat ik te negatief was over de technologie, en dat het apparaat meer kan dan ik zei”, zegt Erisman. „Toen heb ik uitgelegd dat er meer nodig is dan alleen ammoniak afvangen.” Een woordvoerder van Lely zegt niet te weten of Erisman gebeld is.

Ook minister Staghouwer benadrukte op de Lely-bijeenkomst dat het stikstofbudget net zo goed voor klimaat en water is bedoeld en niet alleen voor stikstofreductie. Hij zei ook dat eerst maar moet blijken of de 70 procent reductie die Lely claimt, ook echt klopt. Zicht op speciale subsidie voor de Sphere is er dan ook nog niet.

Een woordvoerder van Lely erkent dat de resultaten „voorlopig” zijn, maar hoopt dat deze voor het eind van het jaar definitief worden. „En ze lijken alleen maar beter te worden.”

Voor het aanpakken van de water- en

klimaatproblematiek zijn andere innovaties nodig, erkent de Lely-woordvoerder. Welke technische oplossingen dat moeten zijn, weet hij niet. „Ik kan dat niet goed beoordelen, maar ik denk dat we met een combinatie van dingen heel ver kunnen komen.”

Als de veestapel toch fors moet krimpen, „slaan we met z'n allen enorm de plank mis in Nederland”, volgens de woordvoerder. „De tijd zal het leren, maar ik denk dat puntje nog niet bij het paaltje is.”

Innovatie zal afgaand op het gereserveerde budget hiervoor uit de stikstofpot - ruim 1 miljard van de in totaal ruim 24 miljard - een beperkte rol in de stikstofreductieplannen spelen. De Lely-woordvoerder: „Daarom zijn wij continu aan het communiceren.”

Met medewerking van Titia Ketelaar